

บทที่ 3

ผลกระทบด้านคุณภาพ

คุณภาพของงาน คือปัจจัยหลักปัจจัยหนึ่งในการบริหารงานก่อสร้าง เพราะงานตามสัญญาจะถูกกำหนดไว้ในแบบรูป รายการละเอียด ซึ่งเป็นเอกสารแนบท้ายสัญญา และถูกควบคุมโดยข้อกำหนดต่าง ๆ ในสัญญา เพื่อให้ผลงานของงานตามที่กำหนดไว้ มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของสัญญา

JACKSON (1990) กล่าวไว้ว่า ข้อกำหนดมาตรฐานงานก่อสร้างไม่ควรกำหนดถึงวิธีการก่อสร้าง แต่ควรกำหนดถึงผลที่ได้รับจากการก่อสร้าง โดยบ่งบอกถึงปริมาณและคุณภาพที่ต้องการ เพื่อให้ผู้รับจ้างจะได้มีอิสระในการเลือกวิธีการก่อสร้าง

ข้อกำหนดต่าง ๆ ที่กำหนดในสัญญาจ้าง ผู้ว่าจ้างประสงค์ให้งานตามสัญญาเป็นไปตามแบบรูป รายการละเอียดที่กำหนดไว้ในเอกสารแนบท้ายสัญญา หรือกำหนดหลักการ วิธีปฏิบัติงานเพื่อให้งานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสัญญาอย่างมีคุณภาพ และถูกต้อง ตรงตามที่กำหนดไว้ในเอกสารแนบท้ายสัญญา โดยใช้ข้อกำหนดในสัญญาเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนั้น ในการควบคุมคุณภาพของงานจึงจำเป็นต้องมีการปฏิบัติงานเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ข้อตกลงว่าจ้าง เรื่องข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพวัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน

ข้อกำหนดในแบบสัญญาจ้าง ข้อ 1. กำหนดให้ผู้รับจ้างตกลงรับจ้างทำงานตามข้อกำหนด และเงื่อนไขแห่งสัญญานี้ รวมทั้งเอกสารแนบท้ายสัญญา โดยกำหนดให้ผู้รับจ้างตกลงที่จะจัดหาแรงงานและวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ชนิดนี้ เพื่อใช้ในงานจ้างตามสัญญานี้

จุดประสงค์ของข้อกำหนด เพื่อให้ผู้รับจ้างทำงานตามข้อกำหนด และเงื่อนไขแห่งสัญญาโดยรวม ทั้งเอกสารแนบท้ายสัญญา โดยกำหนดให้ผู้รับจ้างจัดหาแรงงาน และวัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ชนิดดี เพื่อใช้ในงานจ้างตามสัญญา

การมีข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพวัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน ในสัญญาจ้างนั้น มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้รับจ้างต้องจัดหาแรงงาน และเลือกวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เป็นชนิดดี มาใช้ในงานจ้างตามสัญญา ซึ่งตรงกับข้อกำหนดใน FIDIC แต่ FIDIC ได้ขยายว่าการจัดหานั้นต้องเหมาะสมแก่การทำงานทั้งงานชั่วคราวและงานถาวร เพื่อให้ได้มาใช้กับงานตามสัญญา

FIDIC (1977) กำหนดว่า วัสดุ เครื่องจักร และมีมือทั้งหมด ต้องเป็นชนิดที่ระบุไว้ในสัญญาจ้าง และตามคำสั่งของวิศวกรควบคุมงาน หรือขึ้นอยู่กับที่วิศวกรควบคุมงานต้องการ และผู้รับจ้างจะต้องส่งตัวอย่างวัสดุ เพื่อการทดสอบตามที่วิศวกรควบคุมงานต้องการ ซึ่งผู้รับจ้างต้องรับภาระต่อค่าใช้จ่ายในการจัดส่งและทดสอบตัวอย่างตามคำสั่งของวิศวกรควบคุมงาน

มาตรฐานฝีมือช่าง สำหรับข้อกำหนดเกี่ยวกับแรงงานนั้น ในแบบสัญญาจ้าง ข้อ 24. ยังได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะเพิ่มเติมอีกเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่าง ซึ่งข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่างนี้ได้กำหนดไว้ว่า ผู้รับจ้างจะต้องจัดทำบัญชีแสดงจำนวนช่างทั้งหมด โดยจำแนกตามแต่ละสาขาช่าง และระดับช่าง พร้อมระบุรายชื่อช่างผู้ผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือช่าง หรือมีวุฒิบัตรตามที่กำหนด นำมาแสดงต่อผู้ว่าจ้างก่อนเริ่มลงมือทำงาน ซึ่งการมีข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่างนี้ มีจุดประสงค์ เพื่อให้การปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง อยู่ในความควบคุม และ ปฏิบัติงานโดยช่างที่มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญ ตลอดเวลาการทำงานตามสัญญาซึ่งกำหนดไว้ ตรงกับข้อกำหนดใน FIDIC

FIDIC (1977) กำหนดว่า ผู้รับจ้างจะต้องจัดหาช่างเทคนิคที่มีความชำนาญและประสบการณ์ และผู้ช่วย ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างแท้จริง อีกทั้ง ผู้รับจ้างจะต้องจัดหาช่างฝีมือที่มีความชำนาญ กึ่งชำนาญ และกรรมกรที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานให้ทันต่อเวลาในการทำงาน และผู้รับจ้างจะต้องนำเสนอวิศวกรควบคุมงานในรายละเอียด เพื่อแสดงจำนวนพนักงาน และคนงานประเภทต่างๆที่

ว่าจ้างประจำหน่วยงานโดยผู้รับจ้าง และแจ้งรายละเอียดเครื่องมือของผู้รับจ้าง ตามที่วิศวกรควบคุมงานต้องการ

สัญญาจ้าง ได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพวัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน และข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่างไว้ เพื่อควบคุมให้ผู้รับจ้างใช้วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงานที่ดีได้มาตรฐาน นำมาใช้กับงาน เนื่องจากฝ่ายผู้ว่าจ้างต้องการให้ผลงานมีคุณภาพที่ดี ตรงตามวัตถุประสงค์ เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงานตามสัญญานี้แล้วเสร็จ และเพื่อป้องกันความชำรุดบกพร่องของงานจ้าง จากการใช้วัสดุที่ไม่ถูกต้องหรือทำไว้ไม่เรียบร้อย จากการใช้แรงงานที่ขาดคุณภาพภายหลังงานแล้วเสร็จ จึงมีผลดีต่องานตามสัญญา เนื่องจากผู้ว่าจ้างจะได้งานที่มีคุณภาพดี และผู้รับจ้างไม่ต้องสูญเสียเงิน เพื่อซ่อมแซมสิ่งชำรุดบกพร่องหรือเสียหายที่เกิดจากงานจ้างภายหลัง

จากการสำรวจผลกระทบ งบประมาณของผู้ว่าจ้าง เกี่ยวกับข้อกำหนดเรื่องคุณภาพวัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน พบว่า ข้อกำหนดในแบบสัญญาจ้าง มีปัญหา และไม่มีปัญหา ในอัตราร้อยละ 49 เท่ากัน แต่เมื่อดูผลจากความต้องการ เพื่อใช้กำหนดในแบบสัญญาจ้างแล้ว พบว่า ข้อความตามที่กำหนดในแบบสัญญาจ้างเดิม ยังคงมีความเหมาะสม เพราะไม่มีปัญหาในการใช้ควบคุมผู้รับจ้าง เนื่องจากผลการสำรวจผู้ว่าจ้างยังคงเห็นว่า ข้อความในข้อกำหนดดังกล่าวยังคงมีความเหมาะสม ในอัตราร้อยละ 51 สำหรับผลสำรวจ ที่ผู้ว่าจ้างซึ่งเห็นว่าข้อกำหนดดังกล่าวมีปัญหานั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าข้อกำหนด ไม่มีเกณฑ์ตรวจสอบแต่อย่างใดว่าเป็นชนิดดี แต่มีเพียงร้อยละ 34 เท่านั้น

ผลกระทบในงบประมาณผู้รับจ้างพบว่า ข้อกำหนดในแบบสัญญาจ้าง ไม่เป็นปัญหาต่อการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง เพราะจากการสำรวจพบว่าผู้รับจ้างเห็นว่า ข้อกำหนดดังกล่าวไม่เป็นปัญหา ในอัตราร้อยละ 70 สำหรับผู้รับจ้างซึ่งเห็นว่า ข้อกำหนดเป็นปัญหาต่อการปฏิบัติงานนั้น ผู้รับจ้างส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้ว่าจ้าง กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพวัสดุ และอุปกรณ์ไว้แบบเอกสารแนบท้ายสัญญา

ผลกระทบในงบประมาณผู้ว่าจ้าง เกี่ยวกับข้อกำหนดมาตรฐานฝีมือช่าง จากการสำรวจพบว่า การไม่ระบุไว้ จะมีผลต่องานตามสัญญา เพราะการกำหนดคุณภาพและจำนวนของช่าง เพื่อให้ผู้รับจ้างว่าจ้างมาปฏิบัติงานตามสัญญานั้น สามารถควบคุมคุณภาพของงาน และลดปัญหาขณะก่อสร้าง

ผลกระทบงานแง่มุมผู้รับจ้าง จากการสำรวจพบว่า ผู้รับจ้างร้อยละ 70 เห็นว่าข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่างในแบบสัญญาจ้างไม่เหมาะสม แต่มีเหตุผลไม่เด่นชัด ซึ่งเหตุผลสูงสุดจากการสำรวจประมาณร้อยละ 30 เห็นว่า ผู้ว่าจ้างกำหนดคุณสมบัติสูงเกินไป

จากการศึกษาแบบสัญญาจ้างของรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง พบว่าข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน ได้กล่าวถึงการระบุวัสดุ และการขอเทียบเท่าวัสดุไว้ในข้อกำหนด

แนวปฏิบัติ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่เห็นว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงานตามที่กำหนดในแบบสัญญาจ้าง ยังคงมีความเหมาะสม สอดคล้องกับผลสำรวจจากฝ่ายผู้รับจ้าง ซึ่งเห็นว่า ข้อกำหนดในแบบสัญญาจ้างไม่เป็นปัญหาต่อการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง อีกทั้ง ข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่าง ยังคงมีความเหมาะสม เพราะผู้ว่าจ้างเห็นว่าการกำหนดคุณสมบัติ และจำนวนช่างมีผลต่อคุณภาพของงาน สำหรับผู้รับจ้าง เห็นว่าข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่าง ไม่เหมาะสม แต่มีเหตุผลไม่เด่นชัดนัก ดังนั้น จากการศึกษาจึงเห็นว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน พร้อมข้อกำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานฝีมือช่างในแบบสัญญาจ้าง ยังคงมีความเหมาะสม เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดในแบบสัญญาจ้างต่อไป เพราะไม่มีผลกระทบต่อผู้ว่าจ้าง และผู้รับจ้าง และเป็นข้อกำหนดที่สามารถใช้ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง เพื่อดำเนินงานตามสัญญาให้มีคุณภาพ จากการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงานที่ดี แต่ควรกำหนดการระบุวัสดุและการขอเทียบเท่าวัสดุ เพิ่มเติมไว้ในข้อกำหนด เช่น การระบุชื่อผลิตภัณฑ์ หรือการระบุมาตรฐานอุตสาหกรรม เป็นต้น เพื่อให้ผู้รับจ้าง ใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพกับงานจ้างตามสัญญา

ความชำรุดบกพร่องของงานจ้าง

ข้อกำหนดแบบสัญญาจ้าง ข้อ 8. กำหนดให้ผู้รับจ้างต้องทำการแก้ไขความชำรุดบกพร่อง หรือเสียหายที่เกิดขึ้นกับงานจ้าง จากการใช้วัสดุที่ไม่ถูกต้อง หรือทำไว้ไม่เรียบร้อย หรือทำไม่ถูกต้อง ตามมาตรฐานแห่งหลักวิชา ภายในกำหนดเวลาที่ผู้ว่าจ้างกำหนดไว้ในสัญญา นับจากวันที่ผู้ว่าจ้างได้รับมอบงาน

FIDIC (1977) กำหนดว่าผู้รับจ้างต้องซ่อมแซมความชำรุดบกพร่อง ที่เกิดแก่งานตามสัญญา ภายหลังส่งมอบงาน เมื่อความชำรุดบกพร่องนั้น เกิดจากการใช้วัสดุและแรงงานที่ไม่ถูกต้อง หรือเกิดจากการละเลย หรือผิดพลาดในระหว่างปฏิบัติงานด้วยค่าใช้จ่ายของผู้รับจ้าง แต่ถ้าตามความเห็นของวิศวกรควบคุมงานเห็นว่าความบกพร่องนั้น ไม่ได้เกิดจากสาเหตุดังกล่าว ผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเสมือนเป็นงานเพิ่มเติม

จุดประสงค์ของข้อกำหนดนี้ เพื่อให้ผู้รับจ้างรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของงาน หลังส่งมอบงาน แต่เกิดเหตุชำรุดบกพร่องหรือเสียหาย เนื่องมาจากความบกพร่องของผู้รับจ้าง เพื่อให้ผู้รับจ้างรีบทำการแก้ไขให้เรียบร้อย และใช้การได้ตั้งเดิม

ความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของงานจ้างนี้ เป็นข้อกำหนดที่ผู้ว่าจ้างใช้เป็นเครื่องมือควบคุมให้ผู้รับจ้างใช้วัสดุที่ถูกต้อง หรือปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามหลักวิชา หรือทำให้เรียบร้อยขณะทำการก่อสร้าง เพื่อให้ผลของงานจ้างมีคุณภาพที่ดี ภายหลังจากงานตามสัญญาแล้วเสร็จ แต่ไม่กำหนดชนิดประเภทของลักษณะวัสดุหรือกำหนดลักษณะงาน เพื่อให้ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบไว้ให้เด่นชัด เพราะวัสดุบางชนิดอายุใช้งานมีจำกัด จึงมักเกิดข้อขัดแย้งกันเสมอในความรับผิดชอบ ดังกล่าว

จากการสำรวจผลกระทบ งบประมาณของผู้ว่าจ้างเกี่ยวกับข้อกำหนดนี้ พบว่าผู้ว่าจ้าง ในอัตรา ร้อยละ 60 มีปัญหาการตีความสาเหตุแห่งความชำรุดบกพร่องที่เกิดกับงาน ว่าอัตราร้อยละ 55 มาจากสาเหตุเนื่องจากผู้รับจ้างใช้วัสดุไม่ถูกต้อง หรือทำไว้ไม่เรียบร้อย หรือเกิดจากการใช้งานของผู้ว่าจ้าง ที่ไม่ถูกต้อง

ผลกระทบในแง่ของผู้รับจ้าง จากการสำรวจพบว่า ข้อกำหนดดังกล่าวเหมาะสมและเป็นธรรม ต่อผู้รับจ้างแล้ว ในอัตราร้อยละ 70 เพียงแต่มีข้อเสนอแนะว่า สาเหตุบางประการเกิดจากผู้ว่าจ้างใช้งานอย่างไม่ถูกต้อง ในอัตราร้อยละ 41

แนวปฏิบัติ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ว่าจ้างมีปัญหาด้านการตีความ เพื่อหาสาเหตุแห่งความชำรุดบกพร่องกับงาน สำหรับฝ่ายผู้รับจ้างเห็นว่าข้อกำหนดเหมาะสม แต่ชี้แนะว่าความชำรุดบกพร่องบางประการเกิดจากการใช้งานของผู้ว่าจ้างที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้น ข้อกำหนดนี้จึงยังมีความเหมาะสมเนื่องจาก สามารถใช้ควบคุมให้ผู้รับจ้างปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง เพียงแต่ควรระบุข้อความเพิ่มเติมว่า ความรับผิดชอบดังกล่าว หากเกิดจากสาเหตุอื่น ค่าใช้จ่ายในการซ่อมทำ ผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบเสมือนเป็นงานเพิ่ม เช่นเดียวกับข้อกำหนดของ FIDIC

การตรวจงานและการควบคุมงาน

การตรวจงานจ้างและการควบคุมงานโดยผู้ว่าจ้าง ข้อกำหนดในแบบสัญญาจ้าง ข้อ 13. และ ข้อ 15. การตรวจงาน และการควบคุมงานโดยผู้ว่าจ้าง มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ว่าจ้างโดยกรรมการตรวจการจ้าง ผู้ควบคุมงาน หรือบริษัทที่ปรึกษา มีอำนาจเข้าไปตรวจงานในโรงงาน และสถานที่ที่กำลังก่อสร้างได้ตลอดเวลา และมีอำนาจที่จะตรวจสอบและควบคุมงาน เพื่อให้เป็นไปตามเอกสารสัญญา อีกทั้งมีอำนาจที่จะสั่งให้แก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือตัดทอน ซึ่งงานตามสัญญา นี้ หากผู้รับจ้างขัดขืนไม่ปฏิบัติตาม ผู้ว่าจ้างมีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้รับจ้างหยุดกิจการนั้นชั่วคราวได้ และผู้รับจ้างจะขอขยายเวลาทำการออกไปไม่ได้ ซึ่งในข้อกำหนดนี้ FIDIC ได้กำหนดเพิ่มเติมไว้ว่าการสั่งให้แก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือตัดทอน ซึ่งงานตามสัญญาหากมีความจำเป็นและอยู่ในวัตถุประสงค์แห่งสัญญา หรือเหตุผลอื่น

แต่เป็นสิ่งที่สมควร ผู้ว่าจ้างมีอำนาจจะสั่งผู้รับจ้างให้กระทำ และผู้รับจ้างจะต้องกระทำ

FIDIC (1977) กำหนดว่าวิศวกรผู้ควบคุมงานมีอำนาจที่จะออกแบบ หรือคำสั่งที่จำเป็นให้แก่ผู้รับจ้างเพื่อวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานอันเหมาะสม และเพียงพอที่จะทำให้งานแล้วเสร็จ และผู้รับจ้างก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งให้สำเร็จลุล่วงไป อีกทั้งวิศวกรควบคุมงานมีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้รับจ้างทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงประเภทงานเมื่อมีความจำเป็น และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งสัญญา และผู้รับจ้างต้องหยุดงานชั่วคราวตามคำสั่งของวิศวกรควบคุมงาน เมื่อผู้รับจ้างทำผิดข้อกำหนดในสัญญาข้อหนึ่งข้อใด ซึ่งการสั่งหยุดงานชั่วคราวนี้ FIDIC ยังได้กำหนดไว้เพิ่มเติมว่า ผู้รับจ้างต้องหยุดงานชั่วคราวเมื่อวิศวกรควบคุมงานมีความเห็นว่างานนั้น ถูกบัญญัติไว้เป็นประการอื่นในสัญญาจ้างหรือมีความจำเป็นด้วยเหตุผลของสภาพอากาศ หรือมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงาน หรือเพื่อความปลอดภัย

การควบคุมงานของผู้รับจ้าง

ข้อกำหนดในแบบสัญญาจ้าง ข้อ 10. การควบคุมงานของผู้รับจ้าง มีจุดประสงค์เพื่อให้การปฏิบัติงานตามสัญญาของผู้รับจ้าง มีการควบคุมอย่างเอาใจใส่ด้วยประสิทธิภาพ และความซื่อสัตย์ตลอดเวลา โดยผู้ควบคุมงานของผู้รับจ้าง และเพื่อให้ผู้รับจ้างมีผู้แทนเพื่อรับแจ้งคำสั่ง หรือคำแนะนำต่าง ๆ จากผู้ว่าจ้าง ณ สถานที่ที่กำลังก่อสร้าง การมีข้อกำหนดเกี่ยวกับ การตรวจงาน และการควบคุมงานนี้ เพื่อให้งานตามสัญญาจ้างมีผู้ควบคุมดูแล ทั้งฝ่ายผู้รับจ้างและผู้ว่าจ้างให้ดำเนินการไปตามเอกสารสัญญาจนแล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์ของสัญญา แต่การให้อำนาจสั่งให้ผู้รับจ้างหยุดกิจการชั่วคราว ควรมีกำหนดเวลา เนื่องจากมีผลกระทบต่อระยะเวลาก่อสร้าง เพราะผู้รับจ้างไม่สามารถขยายวันทำการออกไปได้

FIDIC (1977) กำหนดว่าผู้รับจ้างต้องจัดหาผู้แทน เพื่อควบคุมงานระหว่างการปฏิบัติงานตลอดเวลา ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าจ้างในการแต่งตั้งผู้ควบคุมงาน ที่เป็นผู้แทนเพื่อรับคำสั่งจากผู้ว่าจ้าง และผู้รับจ้างต้องเปลี่ยนผู้ควบคุมงานให้เร็วที่สุดที่จะทำได้ เมื่อผู้ว่าจ้างต้องการให้ผู้รับจ้างเปลี่ยนผู้ควบคุมงาน อีกทั้งต้องจัดหาตัวแทนมาทดแทนในทันที

สุปรีชา หิรัญกร (2525) กล่าวว่า การควบคุมงาน เพื่อต้องการให้งานก่อสร้างเป็นไปตามเอกสารแนบท้ายสัญญา และข้อกำหนดต่างๆที่ระบุไว้ในสัญญา จนแล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์ของสัญญา

จากการสำรวจผลกระทบในแง่มุมมองผู้ว่าจ้างเกี่ยวกับ การตรวจงานและการควบคุมงาน พบว่า ผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 85 เห็นว่า ข้อกำหนดดังกล่าวมีประโยชน์ ในแง่ผู้ว่าจ้างสามารถ เข้าตรวจสอบ และควบคุมงานตามสัญญา ณ สถานที่ ที่กำลังก่อสร้างได้ตลอดเวลา โดยที่ความรับผิดชอบ ยังคงอยู่กับฝ่ายผู้รับจ้าง ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของข้อกำหนดในสัญญา สำหรับการควบคุมงานโดยผู้ว่าจ้างนั้น จากการสำรวจพบว่า อาณาจตามข้อกำหนด มีความเหมาะสมและเป็นธรรม ต่อการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง เพราะมีประโยชน์ในแง่ผู้ว่าจ้างสามารถแก้ไข เปลี่ยนแปลงงานตามสัญญาได้ และสามารถ ตรวจสอบ และควบคุมงาน เพื่อให้งานเป็นไปตามแบบรูปรายการละเอียด และข้อกำหนดในสัญญาจนงานแล้วเสร็จ ซึ่งจะเห็นว่าผลการสำรวจตรงตามวัตถุประสงค์ของข้อกำหนด เพราะในแง่มุมมองความไม่เหมาะสมของข้อกำหนด ผลการสำรวจฝ่ายผู้ว่าจ้าง ไม่แสดงเหตุผลที่เด่นชัด มีเพียงบางส่วนชี้แจงว่า อาณาจ การแก้ไขเปลี่ยนแปลง อาจมีผลทำให้งานตามสัญญาล่าช้าหรือหยุดชะงัก เท่านั้น และจากการสำรวจ ยังพบว่า การจ้างบริษัทที่ปรึกษาที่มีประโยชน์ต่อฝ่ายผู้ว่าจ้าง ในแง่เมื่อผู้ว่าจ้างมีเจ้าหน้าที่ควบคุมงาน ไม่เพียงพอ สำหรับผลการสำรวจเกี่ยวกับข้อกำหนดการควบคุมงานของผู้รับจ้างนั้น พบว่าผู้ว่าจ้างเห็นว่าการควบคุมงานของผู้รับจ้างมีประโยชน์ในแง่ ผู้รับจ้างมีตัวแทนประจำหน่วยงาน เพื่อรับคำสั่ง คำนะนา จากผู้ว่าจ้าง และเป็นข้อกำหนด ที่ใช้เป็นเครื่องมือควบคุมการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง เพื่อให้ผู้รับจ้าง มีผู้ควบคุมงานตลอดเวลา จึงเป็นไปตามจุดประสงค์ ของข้อกำหนด

ผลกระทบในแง่มุมมองผู้รับจ้าง จากการศึกษาพบว่า การให้อาณาจของผู้ว่าจ้างในการควบคุมงาน มีผลทำให้งานหยุดชะงัก จากการที่ผู้ว่าจ้างสั่งหยุดกิจการชั่วคราว จึงมีผลต่อเวลาที่ก่อสร้างที่เหลืออยู่ และผู้รับจ้างบางส่วนเห็นว่าอาณาจในการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ยังคลุมเครือไม่ชัดเจน และในเรื่องราคา ค่าก่อสร้างที่เปลี่ยนแปลง จากการศึกษาพบว่า ผู้รับจ้างต้องการให้มีการเจรจาตกลงราคากันใหม่ทั้งสองฝ่ายหรือใช้ราคานับแจ้งปริมาณงาน และราคาเดิมเป็นเงื่อนไขรอง และการขยายเวลาทำงานออกไป

ควรขยายตามผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง หรือใช้การเจรจาทั้งสองฝ่าย เพื่อกำหนดการขยายเวลาเป็นเงื่อนไข
ขอรอง และการหยุดงานทำให้มีผลต่อเวลาก่อสร้างที่เหลืออยู่ และทำให้งานอื่น ๆ ต้องล่าช้าตาม สำหรับ
ข้อกำหนดเกี่ยวกับการควบคุมงานของผู้รับจ้าง จากการสำรวจพบว่า ผู้รับจ้าง อาจได้รับผลเสียจาก
การที่ผู้ว่าจ้างขอให้ผู้รับจ้างเปลี่ยนตัวผู้ควบคุมงาน เนื่องจากงานอาจหยุดชะงักได้ แต่มีผลคืนแก่ผู้รับ
จ้างมีผู้แทนประจำสถานที่ที่กำลังก่อสร้าง เพื่อรับคำสั่ง หรือคำแนะนำจากผู้ว่าจ้างโดยตรง และผู้รับจ้าง
เห็นประโยชน์จากการให้สิทธิผู้รับจ้างขอเปลี่ยนตัวผู้ควบคุมงานของผู้ว่าจ้าง จากกรณีไม่ได้รับความเป็น
ธรรมจากผู้ควบคุมงาน ในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมงาน

แนวปฏิบัติ

จากการศึกษา พบว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับการตรวจงานจ้างและการควบคุมงาน โดยผู้ว่าจ้าง
และการควบคุมงานของผู้รับจ้าง ไม่มีผลกระทบต่อผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้าง เพราะทั้งสองฝ่ายมีจุดหมาย
เดียวกัน คือต้องการให้งานก่อสร้างเป็นไปตามแบบรูป และข้อกำหนดต่างๆ ที่ได้ลงนามในสัญญาไว้
เพียงแต่เกิดปัญหาต่อผู้รับจ้างในการใช้อำนาจของผู้ว่าจ้างในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงงานตามสัญญา เนื่อง
จากการให้อำนาจดังกล่าวยังคงคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เพราะอาจทำให้งานของผู้รับจ้างหยุดชะงัก จากการ
สั่งหยุดกิจการชั่วคราว และจากการศึกษา ผู้ว่าจ้างเห็นว่า ควรว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาเมื่อมีเจ้าหน้าที่
ควบคุมงานไม่เพียงพอ และผู้รับจ้างเห็นว่าควรให้สิทธิผู้รับจ้างเพื่อขอเปลี่ยนผู้ควบคุมงานของผู้ว่าจ้างได้

ความรับผิดชอบของผู้รับจ้าง

ข้อกำหนดแบบสัญญาจ้างข้อ 11. จุดประสงค์ของข้อกำหนดนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับจ้าง
รับผิดชอบอุบัติเหตุ อันเกิดจากการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง และต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของ

ถูกจ้าง โดยการซ่อมแซมให้คืนดีหรือเปลี่ยนให้ใหม่โดยค่าใช้จ่ายของผู้รับจ้าง จนถึงวันส่งมอบงานครั้งสุดท้าย ซึ่ง FIDIC ก็กำหนดไว้ในลักษณะเช่นเดียวกัน แต่ได้กล่าวถึงการสูญเสีย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับงาน ซึ่งผู้รับจ้างได้รับการยกเว้นความรับผิด ได้แก่ความเสียหายซึ่งเกิดจากภัยพิบัติต่าง ๆ สงคราม การจลาจล การปฏิวัติ การแผ่ละอองรังสีปรมาณู เป็นต้น

สัญญาจ้าง ได้กำหนดความรับผิดชอบของผู้รับจ้างไว้เป็นข้อกำหนดในสัญญาจ้างเพราะต้องการให้งานตามสัญญาจ้างได้รับการซ่อมแซม หรือเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ หากงานนั้นประสบอุบัติเหตุ หรือได้รับความเสียหาย ขณะผู้รับจ้างปฏิบัติงาน โดยกำหนดให้ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบ แม้จะเกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัย เว้นแต่ กรณีอื่นเกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้าง

จากการสำรวจ ผลกระทบในแง่ของผู้ว่าจ้าง เกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้รับจ้างนั้น พบว่าผู้ว่าจ้างเห็นว่าข้อกำหนดดังกล่าว เหมาะสมต่อการปฏิบัติงานตามสัญญา ในแง่ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่งานจะได้รับซ่อมแซมโดยผู้รับจ้างจากสาเหตุทุกประการ เว้นเกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้างเท่านั้น อีกทั้งจากการสำรวจพบว่า ผู้ว่าจ้างในอัตราร้อยละ 79 เห็นว่าการทำประกันภัยงานและเครื่องจักร จะมีประโยชน์ต่อการบริหารงานตามสัญญา ในแง่ความคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้น

ผลกระทบในแง่ของผู้รับจ้าง จากการสำรวจพบว่า ผู้รับจ้างส่วนใหญ่เห็นว่าข้อกำหนดเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้รับจ้างมีปัญหาต่อการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง ในแง่ไม่เป็นธรรมต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัย และจากการสำรวจยังพบว่า ผู้รับจ้างในอัตราร้อยละ 89 เห็นประโยชน์การทำประกันภัยเพื่อคุ้มครองงานและเครื่องจักรของผู้รับจ้าง ในแง่ความคุ้มครองความเสียหาย และจากการสำรวจยังพบอีกว่า หากสัญญาจ้างมีกำหนดให้ผู้รับจ้างทำประกันภัย แต่ผู้รับจ้างส่วนใหญ่ก็จัดทำประกันภัย

แนวปฏิบัติ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ว่าจ้างเห็นว่าข้อกำหนดมีความเหมาะสม แต่ผู้รับจ้างเห็นว่าข้อกำหนดไม่เป็นธรรมในแง่ความเสียหายซึ่งเกิดจากเหตุสุดวิสัย ดังนั้น ข้อกำหนดแบบสัญญาจ้างจึงควรกำหนด

ช้อยกเว้นเพิ่มเติมสำหรับผู้รับจ้าง จากความรับผิดชอบที่เกิดจากความเสียหายซึ่งเกิดจากภัยพิบัติต่างๆ เช่นเดียวกับ ข้อกำหนดใน FIDIC และควรกำหนดให้ผู้รับจ้างทำประกันภัยงาน และเครื่องจักร ของผู้รับจ้างไว้ในข้อกำหนด เพราะจะมีประโยชน์ต่องานตามสัญญาของผู้สัญญาทั้งสองฝ่าย

ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่า ข้อกำหนดอื่นๆ ในแบบสัญญาจ้างของสำนักนายกรัฐมนตรีและแบบสัญญาจ้างอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพ มีดังต่อไปนี้

1. การหักเงินประกันผลงาน เงินประกันผลงานเป็นเงินที่ผู้ว่าจ้างหักไว้ในแต่ละงวดงาน เพื่อเป็นประกันผลงานระหว่างผู้รับจ้างปฏิบัติตามสัญญา เพื่อการแก้ไขความชำรุดบกพร่องของงานในงวดนั้นและงวดก่อนหน้านั้น มีผลให้ค่าจ้างของผู้รับจ้างจะถูกหักไว้โดยผู้ว่าจ้าง ตามจำนวนที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งการกระทำของผู้ว่าจ้างในลักษณะเช่นนี้ มีผลให้ผู้รับจ้างต้องเพิ่มความเข้มงวดในการปฏิบัติงานตามสัญญา เพื่อให้ผลงานมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ว่าจ้าง เช่นการใช้วัสดุที่ถูกต้องปฏิบัติงานตามหลักวิชา มีการควบคุมงานที่ดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อผู้รับจ้างจะได้รับเงินดังกล่าวคืนพร้อมกับการรับเงินงวดสุดท้าย แต่ผู้รับจ้างมีสิทธิขอเงินประกันผลงานคืน โดยวางหนังสือค้ำประกันของธนาคารก่อนรับเงินงวดสุดท้ายได้ ดังนั้น การมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการหักเงินประกันผลงาน จึงมีผลดีต่อคุณภาพของงานในแง่การควบคุมให้ผู้รับจ้างปฏิบัติงานให้ถูกต้องเรียบร้อย เพื่อให้งานตามสัญญามีคุณภาพดี

2. กำหนดเวลาแล้วเสร็จ ข้อกำหนดครุฑให้ผู้รับจ้างต้องเริ่มทำงานที่รับจ้าง ภายในกำหนดเวลาที่ระบุไว้ และต้องทำงานให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ ดังนั้น การเริ่มลงมือปฏิบัติงานล่าช้ากว่ากำหนดเวลา จึงมีผลต่อเวลาก่อสร้างที่เหลือ ทำให้ผู้รับจ้างต้องเร่งรัดงานในภายหลัง อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพได้จากการเร่งรัดปฏิบัติงานตามสัญญา ดังนั้น ข้อกำหนดที่ระบุไว้ว่าหากผู้รับจ้างมิได้ลงมือทำงานภายในกำหนดเวลา ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาได้ จึงเป็นข้อกำหนดที่เหมาะสม

เพราะต้องการให้ผู้รับจ้างเร่งลงมือปฏิบัติงาน ด้วยเหตุผลที่มีต่อคุณภาพของงาน ดังกล่าว

3. การจ้างช่วง การนำเอางานทั้งหมดหรือบางส่วนไปจ้างช่วงนั้น ผู้รับจ้างต้องขอความยินยอมเป็นหนังสือต่อผู้ว่าจ้างก่อน จึงมีผลดีในแง่การควบคุมงานตามสัญญาของผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างก็จะได้รับประโยชน์ ในแง่การจ้างผู้เหมาช่วงที่มีความชำนาญเฉพาะด้านเข้าดำเนินงานตามสัญญา เนื่องจากผู้รับจ้างต้องระมัดระวังมากขึ้นในเรื่องการแจ้งรายชื่อผู้รับเหมาช่วง ซึ่งมีผลให้ผู้รับจ้างต้องว่าจ้างผู้รับเหมาที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน หรือผู้รับเหมาที่ดีมีคุณภาพ เพราะหากผู้รับจ้างว่าจ้างผู้รับเหมาช่วงที่ไม่มีคุณภาพ ไม่มีความชำนาญ ผู้ว่าจ้างอาจไม่ให้ความยินยอมได้ ดังนั้น การจ้างช่วงจึงมีผลดีต่อคุณภาพของงาน ในด้านผู้รับจ้างได้ผู้ชำนาญงานมาดำเนินงานตามสัญญา งานจึงมีคุณภาพตามที่ผู้ว่าจ้างต้องการ

4. การตรวจสอบแบบรูปและรายการละเอียด ข้อกำหนดระบุให้ผู้รับจ้างต้องตรวจสอบ และทำความเข้าใจในแบบรูปและรายการละเอียดโดยถี่ถ้วน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับจ้างรับผิดชอบในกรณีที่แบบรูปและรายการละเอียดคลาดเคลื่อน เช่น รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ในด้านคุณภาพของงานนั้น การตรวจสอบแบบรูปรายการละเอียดมีผลดีต่อคุณภาพของงาน ในแง่งานตามสัญญาจะถูกดำเนินการไปอย่างถูกต้องทางด้านวิศวกรรม หรือทางเทคนิค ดังนั้น การให้ผู้รับจ้างตรวจสอบและทำความเข้าใจในแบบรูป และรายการละเอียด โดยถี่ถ้วนก่อนลงมือปฏิบัติงาน จึงมีผลดีต่อคุณภาพของงานในแง่ความถูกต้องทางด้านวิศวกรรม หรือทางเทคนิค

5. การทบทวนบริเวณก่อสร้างให้เรียบร้อย การกำหนดให้ผู้รับจ้างต้องรักษาบริเวณสถานที่ปฏิบัติงาน เช่น โรงงานหรือสิ่งอำนวยความสะดวก หรือสถานที่กำลังก่อสร้างให้อยู่ในความปลอดภัย มีผลให้การปฏิบัติงานตามสัญญามีคุณภาพ

ข้อกำหนดของ FIDIC ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาข้อกำหนดของ FIDIC ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของงานนั้น FIDIC ได้กำหนดไว้ในเงื่อนไขของ หน่วยงาน วัสดุ เครื่องจักรและฝีมือ ทัศนะที่วาท ทัศนะต่อข้อบกพร่อง และเครื่องมือ

งานชั่วคราวและวัสดุของผู้รับจ้าง ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพซึ่งกล่าวไว้ใน FIDIC แต่ไม่ได้กำหนดไว้ในแบบสัญญาจ้างของราชการ ดังนี้

1. การนำส่งตัวอย่างวัสดุตามที่ระบุไว้ในสัญญา ตัวอย่างวัสดุทั้งหมดจะต้องจัดส่งโดยผู้รับจ้าง ด้วยค่าใช้จ่ายของผู้รับจ้างเอง
2. การทดสอบวัสดุตัวอย่าง ค่าใช้จ่ายในการทดสอบใดๆจะต้องรับภาระโดยผู้รับจ้าง ถ้าการทดสอบนั้นถูกกำหนดไว้ในสัญญา
3. การตรวจสอบการทดสอบ วิศวกรควบคุมงานจะต้องมีสิทธิเข้าตรวจสอบการทดสอบวัสดุตามที่ระบุไว้ในสัญญา โดยผู้รับจ้างต้องแจ้งให้วิศวกรควบคุมงานทราบ เพื่อควบคุมการทดสอบดังกล่าวหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นควบคุมแทน
4. ความปลอดภัย สุวีรสติภาพ และการปกป้องสิ่งแวดล้อม ผู้รับจ้างจะต้องเอาใจใส่อย่างเต็มที่ ในเรื่องความปลอดภัยที่หน่วยงาน การจัดหาป้ายเตือน การเฝ้ายาม และการปกป้องสิ่งแวดล้อม และหลีกเลี่ยงความเสียหายต่อทรัพย์สินสาธารณะ หรืออื่นๆ
5. การทดสอบก่อนการปิดคลุมทับ และการเปิดส่วนปิดคลุมทับ ก่อนที่ผู้รับจ้างจะทำงานในส่วนที่ถูกปกคลุม ผู้รับจ้างจะต้องแจ้งต่อกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานของผู้ว่าจ้างทราบล่วงหน้า เพื่อให้โอกาสการตรวจงานนั้นเสียก่อน เช่นงานเหล็กเสริมสำหรับฐานราก เป็นต้น และในกรณีกรรมการตรวจการจ้างหรือผู้ควบคุมงาน ต้องการให้ผู้รับจ้างเปิดส่วนใดๆของงาน ผู้รับจ้างจะต้องเปิดตามคำสั่งและจำกัดทำงานส่วนนั้นให้กลับคืนหรือทำให้ดีเช่นเดิม
6. การวัดปริมาณงาน ปริมาณงานที่ใส่ไว้ในบัญชีแสดงปริมาณงานนั้น เป็นปริมาณงานที่ประมาณการสำหรับงาน และจะไม่ถูกยึดถือเป็นปริมาณที่แท้จริงและถูกต้องในการปฏิบัติตามพันธะภายใต้สัญญาจ้าง
7. งานซึ่งต้องวัดปริมาณ วิศวกรควบคุมงานจะต้องยืนยันและกำหนดการวัดค่าของงาน และผู้รับจ้างจะถูกจ่ายมูลค่างานตามที่วิศวกรได้อนุมัติ

8. งานถาวรที่ออกแบบโดยผู้รับจ้าง ผู้รับจ้างจะต้องเสนอแบบ รายการละเอียด และข้อมูล
อื่นๆ ที่จำเป็น และคู่มือปฏิบัติการและบำรุงรักษา ในส่วนของงานถาวรที่สัญญาจ้างได้กำหนดให้ออกแบบ
โดยผู้รับจ้าง

สรุป

จากการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบด้านคุณภาพ พบว่าข้อกำหนดด้านคุณภาพ เหมาะสม และ
เพียงพอต่อการควบคุมงานตามสัญญา ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสัญญา แต่ข้อกำหนดดังกล่าวมีผล
กระทบต่อการจัดการของผู้รับจ้าง ในด้านการขอเทียบเท่าวัสดุ การจัดหาฝีมือแรงงาน ตลอดจน
การจัดหาบุคลากรด้านช่าง ซึ่งส่งผลกระทบต่อเวลาก่อสร้าง หรือฐานะการเงินของผู้รับจ้าง

จึงควรมีการปรับปรุงข้อกำหนด เพื่อให้ผลกระทบเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบไปในทางที่ดี
ทำให้คุณภาพของผลผลิต (Productivity) สูงขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ข้อกำหนดเกี่ยวกับความรับผิดชอบความชำรุดบกพร่องของงานจ้าง เพื่อใช้เป็นมาตรการ
ควบคุมผู้รับจ้างให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าความชำรุดบกพร่องเกิดจากสาเหตุอื่น จะมีผล
ให้ค่าใช้จ่ายของผู้รับจ้างเพิ่มขึ้น

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่า ควรมีข้อความเพิ่มเติมว่า หากความรับผิดชอบดังกล่าวเกิดจากสาเหตุ
อื่น ค่าใช้จ่ายในการซ่อมทำผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบเสมือนเป็นงานเพิ่ม

2. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการตรวจงานจ้าง กลุ่มผู้รับจ้างเห็นว่าการสั่งหยุดกิจการชั่วคราวของ
ผู้ว่าจ้างเป็นผลต่อเวลาก่อสร้างที่เหลือ และผู้รับจ้างก็ไม่สามารถขอขยายเวลาทำการออกไปได้ และ
ควรมีสถานการณ์การขอเปลี่ยนตัวผู้ควบคุมงานของผู้ว่าจ้างได้ เมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าสมควรให้ผู้รับจ้างได้รับเงินชดเชยหากการสั่งหยุดงาน เกิดจาก
ความบกพร่องของผู้ว่าจ้าง และควรมีสถานการณ์การขอเปลี่ยนตัวผู้ควบคุมงานของผู้ว่าจ้าง ในข้อกำหนด
ของสัญญาจ้าง และควรกำหนดให้ผู้รับจ้างแจ้งการทำงานส่วนที่จะถูกปกคลุมต่อผู้ว่าจ้างล่วงหน้า และ
ให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิตรวจสอบงานส่วนที่ถูกปิดทับ

3. ข้อตกลงเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้รับจ้าง กลุ่มผู้รับจ้างให้ความเห็นว่าควรยกเว้นความเสียหายจากเหตุสุดวิสัย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย ผู้วิจัยจึงให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าสมควรให้ผู้รับจ้างได้รับเงินชดเชยค่าความเสียหายที่เกิดจากเหตุสุดวิสัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย